

حوکمی چاره‌سەر وه‌رگرتنی ئافرهت له‌لای پزشکی پیاو

د. إحسان برهان الدین

حوکمی چاره‌سەر وەرگرتنی تافرهت له‌لای پزیشکی پیاو

نووسینی
إحسان برهان الدين

دياردهی به ئاساي ته ماشا کردنی سهردانی
نهخۆشی ئافرهت بۆ لای پزیشکی پیاو به بێ
هه بوونی زهرورهت، دياردهیه کی ناشهرعی
ونا شیرینه و نیشانهی نهشارهزایی له شەرع
وگوینه دانه به سنووره کانی، هاوکات له لایه ن
سه ره رشتیارانه وه ئاماژهیه بۆ جوړیك له
نه پاراستنی سنووری شەرع و که می غیرهت.

ئه‌وه‌ی که له‌م باره‌وه درووسته ته‌ن‌ها حاله‌تی
ناچاریه که له شه‌رعدا به (ضرورات)
ده‌رب‌رینی لی ده‌کریت، زانایان ته‌ن‌ها وه‌کو
حاله‌تی ناچاری ریگه‌یان داوه پزشکی پیاو
پشکنین و چاره‌سەر بو نه‌خۆشی ئافرهت
بکات، به‌تایبه‌تی ئه‌گه‌ر جیگای نه‌خۆشییه‌که
له‌و جووره‌ بی‌ت که زانایان به (العورة المغلظة)
ناویان بردوه.

ئەلبەتتە ئەمەي باسماڭ كۆڭ چارەسەر
كۆڭنى پياوانىش لەلاي پزىشكى ئافرەت ھەر
ھەمان ھۆكى ھەيە، بىچىنەيە كى كاريپكراو
جەخت لەسەر كراوھش لەلاي زانايانى
ئىسلام ھەيە كە بريتىيە لەوھى (الواجب أن
يطبب الرجل الرجال وأن تطبب المرأة
النساء) واتە: پيوستە پزىشكى پياو نەخۆشى
پياوان چارەسەر بکات و پزىشكى ئافرەت

ئافره‌تان چاره‌سەر بکه‌ن، له ده‌ره‌وه‌ی ئهم
بنه‌مايه‌ش ده‌چيته بازنه‌ی پيويستی و
ناچارپه‌وه که ئه‌وه‌ش خۆی بۆ خۆی
بنه‌مايه‌کی سه‌ربه‌خۆیه و چه‌سپاوه به ئايه‌تی:
(فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ
اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) البقرة/ 173. له‌و
ئايه‌ته‌شه‌وه بنچينه‌ی "الضرورات تبیح
المحظورات" و "الضرورات تقدر بقدرها"

وهرگيراوه، جگه له چهندين فهرموودهی
پهيوهنديدار...بۆيه له م بارهوه به کورتي چهند
خاليك دهخه مه روو:

1- له بنچينه دا موراجه عه ی ئافره ت بۆ لای
پزیشکی پیاو، به تايبه تی بۆ نه خو شيه ك كه
پيوست بکات نه و جيگايانه له لاشهيدا
بينيت كه له شه رعدا به عه وره ت دانراوه،

حەرامە و درووست نىيە، ھەر ئاسانكارى و
كەمتەرخەمى و گوڭنەدانىڭ لەم بارەوہ لادانە
لە شەرع و بگرە لە فىترەتىش.

2- زانايان لە كوڭ و نوڭدا، بو كاتى ناچارى و
نەبوونى پىزىشكى ئافىرەت، با موسوئلمانىش
نەبىت، رڭگەيان داوہ ئافىرەتى نەخوش لە لاى
پىزىشكى پىياو پىشكىن بىكات و چارەسەرى بو

بکريت، به لام نه وه وه کو وتمان مه رجاره
به وهی که نه گهر پزیشکی ئافرهت له و ده قهره
يان له جيگه يه کی تر که بتوانن به ئاسانی پي
بگهن بوونی نه بپيت.

3- له شهرعی ئيسلامدا نه سل نه وه يه پياو
لاي پزیشکی پياو و ئافرهت لای پزیشکی
ئافرهتی موسولمان چاره سهر بکريت و

پشکنینی بو بکریت، ئەگەر نەبوو له‌لای
ئافرهتییکی ناموسوڵمان و ناوابه‌سته بوو به
شەرع، ئەگەر ئەویش نەبوو، ئەوسا له‌لای
پزیشکیکی پیاوی موسوڵمانی وابه‌سته به‌دین،
ئەویش له‌ رووی ناعیلاجییەوه، ئەگەر
ئەویش نەبوو ئەوکاتە ناچار چاره‌سەر بکریت
ئەگەر لای پزیشکیکی ناموسوڵمان و نا
مولته‌زیم یش بووه، له‌بەر ئەوهی مه‌ترسی

له سهر ژياني درووست نه بښت، چونكه
پاراستني گياني مروؤف له ئيسلامدا ئامانجه.

4- ئه گهر نه خوښي و كيشه ي ئافره ته كه له و
جنگيانه بوو كه تا راده يه ك ئاساييه پشكيني
بو بكريت به راورد به شوينه كاني تر، ئه وه له
رووي زه روره ته وه ئاسانتره تا ئه وه ي بگاته
پشكين و چاره سهر كردني هه ندي ئه ندامي

ئافرهت که به عه‌وره‌تی (مغلظة) له شه‌رعدا
ناوبراوه، ئەمه‌یان پێویسته له‌سه‌ر ئافره‌ته‌که‌و
سه‌رپه‌رشتیاره‌که‌شی زۆر لێ وردببنه‌وه تا
بتوانن له رێگه‌ی سه‌فه‌ر کردن بو شارو
شوینی تر و پاره خه‌رج کردنی زیاتر بو لای
پزیشکی ئافره‌تی ببه‌ن و رێگه نه‌ده‌ن خوشک و
دایک و هاوسه‌ره‌کانیان بخه‌نه به‌رده‌ستی
که‌سانیک ره‌نگه له ژیاناندا نه‌ک یه‌ک رکات

نوڙيان نه كرديت، به لكو هر نه زانن حه لال
و حه رام يه عني چي؟! نه وهش بو كه سي
سه رپه رشتيار - نه گهر ناچار نه بيت -
سته ميكه لهو كچ و ئافره ته ي ده كات.

5- كه نه ليين زه رورهت واته يه كه م پزيشكي
ئافره تي موسولمان يان نا موسولمان لهو
شارو شوينه ي نه خو شه كه بووني نه بيت

جگه له پزیشكى پیاو نه بێت، ههروهها جوړی
نه خووشی ئافرهته کهش به شیوهیهك بێت
دواخستن هه ئنه گریت و به چاره سەر
نه كردنى زیان له ته ندروستی بکهویت و
مه ترسی له سەر سه لامه تی درووست ببیت.
تیبینی: زانایان باسی مه رجه کانی زهروره تیان
کردوو ه که هه رامی بو هه لال ئه بێت، به لام
ئیره جیگای شیکردنه وه یان نییه.

6- ئەگەر ئەو زەرورەتەى ئاماژەمان پێکرد
درووست بوو، پێویستە ئەو ئافەرەتە
نەخۆشەى کە پزیشكى پیاو چارەسەرى
دەکات مەحرەمىكى لەگەڵدا بىرواتە ژوورەو
بۆ لای دکتۆرەکە، چى لە نۆرىنگە بىت يان لە
هۆلى نەشتەرگەرى، سەرپەرشتیارە کە هەوڵى

خۆى دهدات ئە گەر رېگه نه درا له پرووى
شه رعه وه پۆزشى بۆ خۆى هيناهه ته وه.

7- گومانى تيدا نيه تاكه شتيك كه مروف له
هه له و تاوان بگيرتته وه دينه و ترسى
په روردگار ورپۆزى دوايه، كهواته ئەو
پزىشكهى كه هيج وابهسته بوونىكى به
دينه وه نيه، يان به كه سىكى بى دين ناسراوه،

هيچ متمانەيه کي له سەر نيه ئافرهتک
بخريتە ژير دەستی، و ابزانم زۆربه شمان لهو
بارهوه چيروکي ناخوش و تالمان بيستوو، ئەو
پزیشکە هەرچەند پيشه‌پيش بێت له
کاره‌که‌یدا و به‌سه‌رراستی و ریک و پیکي
ناسرابیت، ئەو مه‌سه‌له‌يه‌کي کاتي و رێژه‌يه،
مه‌رج نيه هه‌موو جارێک سنووری ئەو
پيشه‌پي بوون و ئاکار جوانيه‌ به‌پارێزیت، به‌لکو

پزیشکی وابەستە بوویش بە دینه‌وه له هەر
له‌حزیه‌کی لاوازی ئینسانیدا وه‌کو پزیشکه
ناوابەستەبووه‌که مامه‌له ده‌کات، هەر بۆیه
زانایان فەرموویانه پزیشکی ئافرهت ئه‌گه‌ر
موسولمانیش نه‌بێت له پێشتره بۆ
چاره‌سه‌کردنی نه‌خۆشی ژن، له پزیشکی پیاو با
موسولمان و پابه‌ندیش بێت به‌دین و ئاکاری
جوانه‌وه.

8- يه کيکي تر له پيوهره کاني زهرورته ئه وهيه،
تافره ته که نه خوښييه کي به په له وله ناکاوي
هه بټ و پيوستي به فرياکه وتني هه نووکه يي
هه بټ و ته نها پزيشکي پياویش هه بټ بو
چاره سه رکړدني، به پيچه وانهي هه ندی
نه خوښي که ئاساييه دوا بخريت تا بوار

ده‌ره‌خسیت بۆ ئه‌وه‌ی بچیته‌ لای پزىشكى
ئافرهت.

9- ئینجا زانایان ئاماژه‌یان بۆ ئه‌وه‌ کردووه
سه‌ره‌رشتیاری هه‌ر ئافرهت و کچیک ئه‌گه‌ر
توانای بوو له‌سه‌ر خه‌رجى خۆی چاره‌سه‌ریان
له‌لای پزىشكى ئافرهت بکات و به‌و پاره‌ خه‌رج
کردنه ئیتر ناچار نه‌بوو بیانباته‌ لای پزىشكى

پياو، ئيتر ئه و كاره پيويست ده بئيت له سهري
بيكات .

10- زانايان له م باره وه جه ختيان له سه ر ئه وه
كردو وه ته وه ئه گهر به بنه ماي زهروه ت كار
كرا، پيويسته ره چاوي بنه مايه كي تر بكرئيت
كه بريتييه له: (الضرورة تقدر بقدرها) واته
زهروه ت و پيويستي به پي خوي و به و

ئەندازەى كە پيويستە ئەنجام دەدریّت نەك
بەرەهەپى، بۆ نموونە پيى نەخۆشە كە پيويستى
بە چارەسەرە، حەرەمە لەوە زیاتر بۆ نموونە
تاكو رانی دەربخريّت، لەمەشدا دیندارى و
زانستى شەرى و كەسایەتى بەهیزی ئافرهتە كە
و سەرپەرشتیارە كەى رۆلى باش دەگيریّت.

11- هەر له سەر مه سه له ی زه رورهت خائیکى
تر هه یه شایانى ئاماژه پیکردنه ئه ویش ئه وه یه
هه ندی جار پزیشکى ئافرهت هه یه به لام
لیهاتو نییه و به ئه زموون ده رکه وتوو له
پسپورییه که یدا کارامه نییه و پزیشکى پیاو
هه یه له و به توانا تره، له و حاله ته دا و له بهر
گرنگی ژيانى مروّفه که په نا بو پزیشکه پیاوه که
ده بریت له پرووی ناچار ییه وه.

12- پرسىكى تر ههيه شايانى هه لوهسته كردن
و لى وردبوونه وهى زۆره، ئه وىش برىتييه له
سهردانى ئافرهتى دووگيان بو لای پزىشكى
پياو! وه كو پشكنىنى تيشك و سوئار و ته نانهت
پشكنىنى عه وهتى ئافرهت و مه سه لهى
منالبوون، ئه م بواره بىگومان پزىشكى ئافرهتان
زۆرن و بىگومان له و بواره دا له پياوانىش

لېهاتووترن، هه له يه کي شهرعي زور گه ورهيه و
سيفه تيکي ناشيرينه بو ئافرهت و
سهرپه رشتياريه که ي ئه وه قبول بکه ن، مه گهر
له نه بووني پزيشکي ئافرهتدا که ئه وهش له
مه حاله وه نزیکه.

13- ههروهه ها سه بارهت به سهرداني کردني
ئافرهت بو لای پزيشکي دداني پياو ، که

ئەمەیان حالەتی بەپەله و لەناکاوو ناچاری زۆر
کەمترە، ئەمەش لەلایەن موسوڵمانانەوه
کەمترخەمییه‌کی زۆری تێدا درووست بووه
و سنووری شەری زۆر تێدا - بە خۆراپی -
دەبەزینرێت، چونکە سروشتی ئێشه‌که‌ و
پێویست دەکات پزیشکه‌که‌ زۆر له‌ ئافره‌ته‌که‌
نزیك بێته‌وه‌ و بۆ چەندین سعات ئەو ئافره‌ته‌
- جاری واهیه‌ دوو بە دوو - له‌به‌رده‌ستی

پزیشکي پیاوړه ده بټ - که نه و دکتوره
نه گهر که سیکي زور پابه نديش بټ به
شهره وه، دواچار مروقه و قابيلي گونا
کردنه و به به رده وامي نه جامداني نه و کاره
ته و او له لای ئاساي ده بټه وه.

ئينجا چاره سه رکړدنه که له که شيکی
به ريه که و تن و ته ماشا کړدنی ناشه رعي و
ناشیریندا به رپوه ده چټ و زانایانی نه م

سه‌رده‌مه به‌تایبه‌ت فه‌توای چه‌رامی سه‌ردانی
ئافره‌تیان بو‌ لای پزشکی ددانی پیاو داوه و
شاراوه‌ش نییه که پزشکی ددانیش له
ئافره‌تاندا زۆره ، ئه‌مه‌ش مه‌گهر له‌ پرووی
زیانیکی مسۆگه‌ردا و له‌ نه‌بوونی پزشکی ددانی
ئافره‌ت، یان هه‌به‌یت به‌لام لی‌هاتو نه‌به‌یت و
ئه‌گه‌ری سه‌قه‌تکردنی دانه‌کانی هه‌به‌یت، ئه‌و
کاته له‌پرووی زه‌روره‌ته‌وه‌ ری‌گه‌ ده‌دری‌ت.

به لّام به داخه وه هه ندى جار به بيانوى
جياوازه وه ئافره تان خويان ههز له سهردانى
پزىشكى پياو ده كه ن و پياوانيش به هه مان
شيوه ههز به سهردانى پزىشكى ئافره ت
ده كه ن، كه ئه مه ش له رووى شه رعييه وه
وله بهر نه بوونى پاساو گونا هه و كارى كى
نادر ووست و ناشه رعييه.

ئەم پرسە لە کتیی زانایان لە کۆن و نویدا
بەتێروته‌سه‌ل باس کراوه، لی‌ره‌دا هه‌وڵمداوه
پاش خۆیندنه‌وه‌ی بۆچوون و وته‌کانیان له‌و
باره‌وه ، پوخته‌یه‌ك پێشكه‌ش بکه‌م به
ره‌چاوکردنی ئەوه‌ی که له واقیعدا به‌ چاوی
خۆم ده‌یبینم..والحمد لله الذي بنعمته تم
الصالحات.

إحسان برهان الدين

14 محرم 1442

2 أيلول 2020